

Författare: Amra Halepović
Kandidatuppsats: SOCK04, 15hp
Vårterminen 2016
Handledare: David Wästerfors & Henrik Hultman

Batongmän och andra

En kvalitativ studie om maktutövning inom Kriminalvården

LUNDS UNIVERSITET

Abstrakt

Författare: Amra Halepović

Titel: Batongmän och andra – En kvalitativ studie om maktutövning inom Kriminalvården

Kandidatuppsats: SOCK04, 15hp

Handledare: David Wästerfors & Henrik Hultman

Sociologiska institutionen, vårterminen 2016

Kriminalvården är värld som många har åsikter om, men samtidigt har få kännedom om vad som verkligen sker däri. Makt förekommer i olika former och därmed är det viktigt att beskriva ur ett inifrånperspektiv hur maktspelet på en anstalt kan se ut. Syftet med den här studien är att undersöka om synen på institutionell maktutövning skiljer sig åt mellan gamla och nya kriminalvårdare.

Jag har med hjälp av åtta kvalitativa intervjuer med vårdare och intagna analyserat förekomsten av makt och maktutövning på en anstalt, samt vad de anställda anser om denna. Utifrån teorier om yrkessocialisation, totala institutioner, övervakning och straff samt härskartekniker framkommer det att intervjupersonerna i stort anser att formellt opåkallad och direkt maktutövning är opassande men att det samtidigt förekommer. Personalen kan utnyttja de möjligheter de erhåller institutionellt genom att vara "blåklädda", det vill säga i uniform. Nya kriminalvårdare anser i större utsträckning att maktutövning på en plats som ett fängelse inte bör förekomma, samtidigt som de äldre kriminalvårdarna snarare använder makten som ett verktyg för att underlätta sitt arbete. Dessutom tycks det finnas en tendens att vårdarna med utbildning i färskt minne har en mer human syn på de intagna och förhållningssättet till dem. Även de intagna känner av denna skillnad mellan vårdarna och vänder sig därmed oftare till nya vårdare.

Trots att studiens empiriska material endast hämtats från en anstalt påvisar resultatet ett liknande mönster med tidigare forskning inom samma fält, samt Kriminalvården i stort. Det har framkommit genom studien att ett stort behov av kontinuerlig utbildning finns i och med att allting ändras med tiden, både samhället, myndigheter och personer. Vidare bör Kriminalvården sträva efter mer utbildning kring makt för att alla ska kunna genomföra ett bra arbete och nå Kriminalvårdens vision kring human människosyn.

Nyckelord: makt, kriminalvården, auktoritet, övervakning, straff, total institution

Förord

Genom denna kandidatuppsats har jag fått inblick i saker som jag inte reflekterat över tidigare. Den kriminologiska kunskapen jag sedan tidigare har gjorde det möjligt för mig att genomföra en, för mig, intressant uppsats och få ut än mer kunskap som jag kommer ha med mig hela livet. Det har varit otroligt intensivt, men samtidigt otroligt roligt att skriva denna uppsats, framförallt då inspirationen flödat tack vare vänner, kollegor och familj.

Så, ett stort tack till min familj och mina kära vänner som stöttat mig under hela processen och korrekturläst gång på gång, det går inte med ord att beskriva hur tacksam jag är för det. Jag vill även rikta ett stort tack till alla intervjupersoner som ställt upp med de värdefulla kunskaperna och erfarenheterna de besitter. Utan Er ingen uppsats!

Ett särskilt tack vill jag även rikta till mina handledare Henrik Hultman och David Wästerfors som gett mig god och konstruktiv kritik, samt stöttat mig under arbetets gång. Tack!

Amra Halepovic
Lund 16 augusti 2016

Innehållsförteckning:

1. Introduktion	5
1:1 Inledning	5
1:2 Makt	6
1:3 Syfte och frågeställning	6
1:4 Avgränsning	6
1:5 Disposition	7
1:6 Fältets terminologi	7
2. Metod	7
2:1 Val av metod	7
2:2 Forskarroll	8
2:3 Urval	9
2:4 Etiska aspekter	10
2:5 Analysmetod	11
3. Tidigare forskning	12
3:1 Kriminalvårdens tidigare forskning	13
3:2 Mänskliga rättigheter	14
3:3 Legitimitet och auktoritet	14
4. Teori	15
4:1 Yrkessocialisation	15
4:2 Totala institutioner	16
4:3 Övervakning och straff	17
4:4 Härskartekniker	18
5. Analys	18
5:1 Presentation av intervjupersoner	18
5:2 Den dubbla rollen kontra visionen	19
5:3 Vi och dem-tänket	21
5:4 Makt	22
5:5 Härskartekniker och strategier	24
6. Sammanfattning och diskussion	26
7. Vidare forskning	29
8. Referenser	30
9. Appendix A	31
9:1 Intervjuguide	31
10. Appendix B	32
10:1 Fältets terminologi	32

1. Introduktion

1:1 Inledning

Makt är ett ord som är svårt att relatera till. Det får ofta en negativ klang i och med att förtryckande maktutövning kan bli påtaglig och oönskvärd. Å andra sidan är den bortglömda aspekten av makt, som uppfattas som positiv, sällan märkbar. Men vem är det egentligen som har makt? Endast att tillhöra en myndighet, som i detta fall Kriminalvården, är en källa till makt i sig och det finns konstant ett maktspel i förhållande till de intagna.

Det framkommer i en tidningsartikel att våra nordiska anstalter räknas som de mest humana i världen¹, och i en annan tidningsartikel kan man läsa att det finns flera som anser att dessa anstalter är för komfortabla². Trots det utsätts de intagna för stora påfrestningar dag ut och dag in i form av bland annat konstant övervakning och disciplinering under det så kallade frihetsberövandet.

Även att arbeta på en anstalt innebär påfrestningar, då det är ett högriskyrke för hot och våld. Dessutom är det även ett yrke där man har laga befogenhet att använda sig av våld mot andra människor (BrB 24 kap 2§). Kriminalvårdsyrket är hierarkiskt strukturerat och många gånger kan miljön vara kaotisk då det dagligen kan uppstå konflikter mellan interner, men även mellan interner och kriminalvårdare, och min egen erfarenhet har visat att en del av kriminalvårdarna är inställda på att övervaka och hålla distans gentemot de intagna, hålla ett ”Vi och dem-tänk”, medan andra kriminalvårdare är mer inställda på att vårda och påverka de intagna till en obrottslig livsstil, vilket ingår i vårdens formella mål.

Kriminalvårdens (2007) främsta uppgift är att verkställa påföljderna som domstolen dömer ut genom frivård och anstalter, och dessa uppgifter ska genomföras på ett säkert och humant sätt för att minska återfall i brott och öka människors trygghet i samhället. Inom Kriminalvården finns även värderingar som medarbetarna bör följa, som bland annat en human människosyn, respekt för individen samt en tro på att varje människa har en möjlighet att utvecklas till det bättre. Dessa värdegrunder är sammanställda i Kriminalvårdens så kallade vision *Bättre ut* som alla medarbetare förväntas följa.

Emellertid framgår det i denna studie att det finns medarbetare vars åsikter ej överensstämmer med denna värdegrund, samt att några har en annan inställning till hur arbetet bör fullföljas. Under analysen av empirin redovisas det för hur inställningen till arbetet skiljer sig åt mellan kriminalvårdarna. Fokus kommer därmed i denna studie ligga på ”vi och dem-tänket” som finns inom anstalten och hur de så kallade ”blåklädda”, det vill säga kriminalvårdarna, ser på maktutövning.

---

¹ <https://svenska.yle.fi/artikel/2014/10/20/tiden-kommer-att-visa-att-ni-har-fel> (2016-08-10)

² <https://svenska.yle.fi/artikel/2014/10/21/norden-why-dont-you-just-give-them-keys> (2016-08-10)

1:2 Makt

Makt är ett välanvänt sociologiskt begrepp, men samtidigt är det också svårdefinierat. Weber menar att makt är en social relation där det finns en intressekonflikt mellan minst två individer, samt att makt utövas över någon eller några (Brante, 1998:191f). För att en individ ska besitta makt krävs det att ett visst antal personer ska lyda order, hävdar Weber. Därmed krävs det att personerna som ska åttlyda order är disciplinerade, och med disciplin menar han sannolikheten för att en order ska åttlydas snabbt på grund av en vana, samt att det ska ske automatiskt och stereotyp av denna bestämda grupp människor (Weber, 1983:37ff). I denna studie utgår jag från Webers definition av maktbegreppet i och med att den är mest bemärkt.

1:3 Syfte och frågeställning

Syftet med denna kandidatuppsats är att studera huruvida synen på makt skiljer sig mellan nyexaminerade kriminalvårdare och kriminalvårdare som haft yrket i många år. Hypotesen är att det finns skillnader mellan vårdare som känner till anstaltsnormerna sedan länge, jämfört med nykomlingar som måste socialiseras in i yrkeslivet och lära sig normerna på plats, det vill säga sådant som utbildningen inte täcker.

För att uppnå syftet med studien har följande två frågeställningar (1-2), samt en underfråga (3) formulerats:

- 1) Hur ser kriminalvårdare som haft yrket länge på makt och utövning av makt på anstalten?
- 2) Hur ser nyexaminerade från Kriminalvårdens grundutbildning (KRUT) på makt och utövning av makt på anstalten?

- 3) Hur ser de intagna på makt? Har de strategier för att hantera personalens maktutövning?

1:4 Avgränsning

Studien är avgränsad till en anstalt i Sverige. Från början var det tänkt att jag skulle studera anstalten som jag själv arbetar på, men i och med att jag kände att det hade blivit för personligt föll den anstalten bort och istället kontaktades kriminalvårdsinspektören för en närliggande anstalt som försåg mig med intervjupersoner efter preferenserna jag bad om. Till följd av denna avgränsning innefattar studien därför endast två manliga intagna, dels för att

män och kvinnor avtjänar sina verkställigheter på olika anstalter och dels för att anstalter för manliga intagna utgör majoriteten av svenska anstalter.

Vidare blev både manliga och kvinnliga kriminalvårdare intervjuade kring ämnet. Längre fram, under 2:4 *Urval*, redovisas en översiktlig bild av intervjupersonerna och av vilka anledningar dessa valdes.

1:5 Disposition

Uppsatsen är uppbyggd av sju huvudrubriker. Första delen *1. Introduktion* innefattas bland annat av inledningen samt syfte och frågeställningar. I det andra avsnittet presenteras metoden och innehåller bland annat valet av metod, tillgångavägssätt, urval och etiska aspekter. Detta följs av *3. Tidigare forskning* och vidare följer en teorigenomgång där följande teorier kommer tas upp: Per Lauvås och Gunnar Handals teori om yrkessocialisation, Erving Goffmans teori om totala institutioner, Michel Foucaults teori kring övervakning och straff samt Berit Ås teori kring härskartekniker. Dessa teorier behandlas under analysen av det insamlade intervjumaterialet, för att ge uppsatsen en teoretisk grund att stå på.

Nästa del utgörs då av analysdelen där det insamlade, empiriska materialet redovisas och analyseras med hjälp av den tidigare forskningen och teorierna, och följs vidare av en sammanfattning och diskussion kring de olika delarna som nämnts under studien, där egen reflektion kommer sättas i fokus. Sist men inte minst består det sjunde avsnittet av förslag på vidare forskning inom detta ämne.

1:6 Fältets terminologi

Kriminalvården använder i det dagliga arbetet många förkortningar både skriftligt och muntligt. Därmed följer en redogörelse för Kriminalvårdens terminologi under Appendix B.

2. Metod

2:1 Val av metod

I materialinsamlingen till denna studie har en kvalitativ metod använts i form av intervjuer med kriminalvårdare på en anstalt i Sverige, i och med att denna metod sannolikt gav de bästa möjligheterna till att undersöka mitt syfte och ge svar på min frågeställning. Genom den kvalitativa forskningsintervjun försöker forskare förstå ett fenomen utifrån

intervjupersonernas erfarenheter, tankar och upplevelser (Kvale & Brinkmann, 2009:17). Genom studien ville jag få en djupare förståelse för attityder inom Kriminalvården samt anstaltslivet. Metoden kändes som ett självklart val i och med att studien fokuserar på kriminalvårdarnas och de intagnas tankar och erfarenheter kring den upplevda verkligheten de har på anstalten.

Anledningen till att en kvalitativ metod användes i denna studie snarare än en kvantitativ metod är att kvantitativa undersökningarna i huvudsak genomförs genom enkäter eller dylikt med fasta svarsalternativ. Enkäter är heller inte alltid personliga (Denscombe, 2009:27) och därmed är en kvalitativ metod lämpligare för denna studie; metoden blir personlig genom att intervjuerna sker ansikte mot ansikte, och ger en djupare kunskap i frågan. Intervjupersonerna kan svara och formulera sig hur de själva vill, men även fritt dela med sig om åsikter och upplevelser. Kort sagt ger en kvalitativ metod mer detaljerad och fyllig data (Denscombe, 2009:29). Genom den kvalitativa metoden ges även möjligheten att som forskare välja ut intervjupersoner som kan fylla urvalskategorier, som exempelvis tillräckligt många män eller kvinnor, samt en lämplig balans mellan de olika åldersgrupperna och på så sätt begränsa överflödigt material (Denscombe, 2009:29).

Med hänsyn till den valda metoden blev studiens intervjuform explorativ intervju, som är öppen och något strukturerad, i och med att denna intervjuform ger möjligheten att ställa specifika frågor på ett obundet sätt, än vad exempelvis strukturerade intervjuer gör. Kvale (1997) menar att man genom denna intervjuform introducerar området som ska kartläggas och allt eftersom intervjun går söker intervjuaren ny information om ämnet och nya infallsvinklar. På så sätt kan intervjuaren få svar på sina frågor men samtidigt även fördjupa sig i intressanta teman som kommer upp under intervjuns gång, och som måhända är mer givande för studien (Kvale, 1995:94). Intervjun blir inte stel och styrd genom denna intervjuform och dessutom gav det mig som undersökare en förhållandevis innehållsrik bild utifrån intervjupersonernas egna inställningar och tolkningar av livet på anstalten.

2:2 Forskarroll

Det var en utmaning i sig att studera ett fält som jag själv ingår i. Detta på grund av att jag själv arbetar som kriminalvårdare och på grund av det har jag åsikter angående frågorna jag ställde, som baseras på egna erfarenheter. Jag var medveten om att tankarna och åsikterna indirekt kan påverka exempelvis valet av litteratur eller empirin, men jag har besvarat frågorna i studien så objektivt som möjligt och endast genom intervjumaterialet jag fick, samt

teoretiska kunskaper som jag fick genom litteraturen och teorierna. Dessutom valde jag att intervjua personer från en annan anstalt än den jag jobbar på för att komma ifrån bias och personliga åsikter. Mer om detta under 2:4 *Urval*.

Jag valde att se på erfarenheten jag besitter både som en fördel och en nackdel. Erfarenheten jag innehar ger mig en betydande förståelse då det ligger en styrka i att känna till den här slutna världen, känna till normerna och veta vilket språk som används. Detta ser jag som en fördel och något som påverkade uppsatsen positivt då jag kunde tala med intervjupersonerna med deras förkortningar, utan att behöva fråga vad vissa ord betyder och dylikt.

Nackdelen å andra sidan är att min yrkeserfarenhet kan utgöra ett hinder i objektiviteten, exempelvis att det finns en risk att man sympatiserar med individerna trots att man försöker vara så neutral som möjligt. Man måste däremot ta ställning till alla positiva och negativa sidor i en studie, och därmed gå tillväga på det bästa möjliga sättet för att uppnå syftet. I och med det vägade erfarenheten jag besitter och förståelsen jag har för denna värld tyngre i valet av metod, och metodens begränsningar. Kvale (1997:65) menar att om man har ett sunt förnuft om vad som är objektivt kan man bedriva goda och pålitliga studier, fria från bias.

2:3 Urval

För att undersöka fenomenet valde jag att intervjua sex kriminalvårdare från en anstalt i Sverige, under cirka 45-60 minuter vardera. Dessa intervjuer gav mig det empiriska materialet som blev analyserat under avsnitt 5. *Analys* och gav därmed svar på mina två frågeställningar. Vidare hade jag något kortare intervjuer, ca 30 minuter vardera, med två intagna från samma anstalt, som gav svar på min underfråga. Anledningen till att det blev åtta intervjuer allt som allt beror på att kvalitativa studier ofta omfattar ett litet antal intervjuer men på ett djupare plan ("less is more"). Mellan fem och tio personer är inte ovanligt i och med att man undersöker varje person relativt detaljerat (Kvale, 1997:98). Intervjupersonerna som blev utvalda har jag ingen koppling till, då jag valde att intervjua personer från en annan anstalt än den jag arbetar på.

Jag valde som sagt att intervjua sex kriminalvårdare; tre stycken som haft yrket mellan 15 och 25 år, tre stycken som nyligen blivit examinerade från KRUT, samt två intagna. De intagna skiljer sig på så vis att den ene suttit inne under flera omgångar och under olika långa perioder, en så kallad kåkfarare, medan den andre är en förstagsångsdomd. Anledningen till att

jag valde två helt skilda intagna var för att se om det finns några olikheter mellan deras uppfattningar, då den som suttit inne flera gånger och under olika långa perioder med stor sannolikhet har strategier angående vem man ska vända sig till vid olika frågor och dylikt, medan den ”nya” intagna fortfarande lär sig och befinner sig i en tuff och otäck miljö, vilket gör att personen fortfarande anpassar sig, lär känna vårdarna och försöker finna strategier.

Personerna som blivit intervjuade är både män och kvinnor, men de intagna däremot är män från en mansanstalt. Emellertid förstår jag att det finns skillnader mellan manliga och kvinnliga upplevelser och strategier, men tanken var inte att jämföra skillnader utifrån genusperspektivet i denna studie.

I och med att slutsatser i en kvalitativ metod i allmänhet inte går att generalisera till andra fall (Kvale, 1997:98f), bör det tas i beaktande att resultatet av denna studie heller inte går att generalisera eller applicera på andra anstalter då resultatet är specifikt för den undersökta anstalten. Däremot skulle man kunna anta att det finns gemensamma drag i upplevelserna och erfarenheterna, men självklart krävs vidare undersökning och andra metoder för att det ska kunna bli applicerbart på Kriminalvården i stort. Jag presenterar vidare forskning inom ämnet under avsnitt sju.

2:4 Etiska aspekter

I uppsatsarbetet har jag strävat efter att intervjupersonerna inte bara ska få information om studiens syfte och hur processen kommer gå till, utan även vilka konsekvenser studien kan tänkas leda till om man tänkt publicera studieresultaten offentligt (May, 2005:80).

Det finns fyra etiska riktlinjer som forskare bör förhålla sig till, och på så sätt undvika negativa konsekvenser för intervjupersonerna. Dessa riktlinjer är:

- *Informerat samtycke*, som innebär att intervjupersonerna bör bli informerade om det allmänna syftet med studien, hur upplägget med studien ser ut i stort samt om vilka risker och/eller fördelar som finns med att vara deltagare i studien. Utöver detta innebär informerat samtycke även att intervjupersonerna deltar helt frivilligt och har möjligheten att när som helst dra sig ur (Kvale & Brinkmann, 2009:87).
- *Konfidentialitet*, som innebär att all privat data som identifierar intervjupersonerna inte kommer avslöjas. Detta för att skydda intervjupersonernas privata integritet (Kvale & Brinkmann, 2009:88f).
- *Konsekvenser*, som innebär att man bör bedöma konsekvenserna av studien både efter skadan det kan åsamka intervjupersonerna men även efter de vetenskapliga fördelarna

som intervjupersonernas deltagande ger. Risken för att en intervjuperson lider skada ska vara så liten som möjligt, samtidigt som man ska ”göra gott” i studien (Kvale & Brinkmann, 2009:89f).

- *Forskarens roll*, är att man som forskare har en integritet som är avgörande för hållbarheten i alla etiska beslut som tas under studiens gång, och man bör som forskare försöka uppnå hög vetenskaplig kvalitet på studien genom att ha en så opartisk syn som möjligt på studien (Kvale & Brinkmann, 2009:90f).

I denna studie blev alla intervjupersoner informerade om att de gjorts anonyma av etiska skäl, och därmed fingerades alla intervjupersonernas namn. Anstalten har heller inte blivit nämnd vid namn, med anledning av att intervjupersonerna lämnat privata uppgifter som kan ge negativa konsekvenser om de avslöjas. Valet att avidentifiera både plats och intervjupersoner gjordes för att skapa en tryggare förutsättning då det i intervjuerna eventuellt kan ha framkommit motsättningar mot myndigheten. Dessutom fick intervjupersonerna veta att all insamlad information endast kommer att användas i studiens syfte, och därefter förstöras för att informationen inte ska ha möjlighet att spridas vidare. Alla deltagare fick dessutom ta del av informationen att de när som helst kan dra sig ur, om de känner att de inte vill vara med i studien mer. Vidare har intervjupersonerna även fått erbjudandet att ta del av studiens resultat som i sådana fall kommer lämnas till dem personligen i pappersform.

I studien har dessa etiska riktlinjer följts och jag anser att jag gjort det som krävs för att de etiska kraven ska bli uppfyllda då det gäller att skydda intervjupersonerna från negativa konsekvenser som skulle kunna uppstå.

2:5 Analysmetod

I det kommande avsnittet kommer bearbetningen av material att tydliggöras för att ge läsaren en förståelse för hanteringen av materialet. Nedan redogörs hela arbets- och tolkningsprocessen i studiens analysdel.

Sammanlagt genomfördes åtta intervjuer under tre veckors tid, som spelades in och därefter transkriberades. I och med att anstalter är slutna världar får inga telefoner eller dylikt, som kan användas som bandspelare, infinna sig bland de intagna. Däremot fick jag tillstånd att till studien använda mig av en bandspelare och spela in intervjuerna på denna. Detta gav mig möjligheten att koncentrera mig på samtalsämnet och dynamiken i intervjun samt att det därefter hjälpte vid transkriberingen då alla pauser, tonfall och dylikt som annars enkelt glöms

bort, istället blev registrerade (Kvale, 1997:147).

En förutsättning för att intervjun ska bli hörbar på bandet är att det inte bör förekomma bakgrundsljud i form av exempelvis röster eller andra ljud i närliggande rum (Kvale, 1997:149). En neutral plats valdes därmed för intervjuerna, det vill säga varken i fikarummet vid intervjuerna med kriminalvårdarna, eller i de intagnas avdelningar där de alltid befinner sig, utan istället i ett av besöksrummen där alla samtalen kunde flyta på ostört.

Transkriberingen skedde så snart som möjligt efter intervjutillfällena i och med att intervjuerna då fortfarande fanns i färskt minne. Alla intervjuerna blev transkriberade i sin autentiska form, men av respekt för intervjupersonerna har talspråket korrigerats till skriftspråk, exempelvis har ”dom” korrigerats till ”de/dem”, just för att talet skulle bli enklare att förstå i skrift. Dessutom har pauser, suckar, skratt och dylikt blivit utsatta i texten (Kvale, 1997:156). Stundtals har intervjuerna behandlat ämnen som jag bedömde inte var av intresse för studiens syfte och därmed har detta ej transkriberats.

Då intervjuerna blivit transkriberade är det viktigt att strukturera detta empiriska material och lyfta fram det som är relevant i analysen. Citat som var relevanta för syftet blev understruken och markerade i marginalen, för att enklare få en överblick över vilken frågeställning de tillhörde. Varje intervjuperson blev även tilldelad en understrykningsfärg för att lättare skilja dem åt (Kvale & Brinkmann, 2009:212). Därefter sorterades citaten, och för att kunna kategorisera dem försökte jag finna likheter och olikheter i allt som blivit sagt.

För att skapa förståelse av det empiriska materialet som blev insamlat genom intervjuerna, använde jag mig av teorierna, som presenteras under avsnitt fyra, som redskap samt den tidigare forskningen. I analysdelen blev en hel del citat från det empiriska materialet använt, just för att visa intervjupersonernas ståndpunkter och upplevelser, samt för att sedan kunna illustrera slutsatserna som framkommit i studien (Kvale & Brinkmann, 2009:217ff).

3. Tidigare forskning

Det pågår hela tiden forskning inom Kriminalvården för att lyfta fram det som myndigheten bör arbeta med för att förbättras, men fokus ligger däremot främst på de intagna. Det finns en studie som bland annat tar upp problematiken som finns på anstalter runt om i landet, kriminalvårdarnas upplevelser samt deras yrkesutövning. Denna studie redovisas i avsnittet och ligger nära den egna studien. Jag har även valt att bredda området vad gäller tidigare forskning och ta upp mänskliga rättigheter samt legitimitet och auktoritet under avsnittet, som är relevant för studien men som inte tillhör Kriminalvårdens forskning.

3:1 Kriminalvårdens tidigare forskning

Anders Bruhn, Per-Åke Nylander och Odd Lindberg genomförde under 2013 rapporten *Fyra korta artiklar om Kriminalvård* där de tar upp frågor kring bland annat problematik man kan stöta på inom yrket. Kriminalvårdare är den största yrkesgruppen inom Kriminalvården och detta yrke har länge bedömts som problematiskt då det kräver mycket av personalen som måste kunna ingripa när det behövs men samtidigt ha respekt för de mänskliga rättigheterna. Det finns flera internationella studier som visar att kriminalvårdare upplever rollkonflikter, emotionell stress och avsaknad av stöd från arbetskamrater. Yrket anses även vara emotionellt betungande och det krävs därmed att man måste kunna anpassa sina känslouttryck oavsett vad som sker vid interaktion med de intagna och med arbetskamraterna (Bruhn, Nylander & Lindberg, 2013:1).

Studien har undersökt den dubbla yrkesrollen som kriminalvårdarna har, det vill säga att å ena sidan straffa och kontrollera, men å andra sidan att rehabilitera de intagna. I och med att ingen extern yrkesutbildning krävs innan anställning innebär det att utbildningsbakgrunden inte är densamma för alla och på så sätt varierar också synen på kriminalvårdsyrket samt hur man ska agera och vara (Bruhn, Nylander & Lindberg, 2013:7f). Inom Kriminalvården har man däremot en intern utbildning – KRUT – vilket självklart också höjt grundutbildningsnivån och synen på yrket (Bruhn, Nylander & Lindberg, 2013:6). I allmänhet menar författarna dock att kriminalvårdarna har en vilja att hjälpa människorna i den utsatta situationen de befinner sig i, och att denna vilja förstärks under åren man arbetar och får nya erfarenheter (Bruhn, Nylander & Lindberg, 2013:10).

Författarna tycks även ha hittat en grundhållning hos kriminalvårdarna som är avvaktande och konfliktundvikande, men detta skiljer sig emellertid åt beroende på avdelning man arbetar på. Anstalter är starkt känsloladdade miljöer då många personer befinner sig på en liten yta där de inte kan få utlopp för alla känslöstämningar. Således är det viktigt att som kriminalvårdare ha kontroll över sina egna känslor, behålla lugnet och på så sätt bibehålla professionaliteten. I yrket finns förväntningar att i möten med andra individer hantera deras känslor, medan man har kontroll på sina egna, samt att arbetsgivaren tillhandahåller anvisningar och träning för detta. Detta kallas emotionellt lönearbete och i Arbetsförordningen (KVAF 2007:3) finns Kriminalvårdens grundregler för uppträdande (Bruhn, Nylander & Lindberg, 2013:13).

Under KRUT får kriminalvårdarna formella råd och tips på hur man bör hantera situationer, men informella tips får man även i och med att man studerar mer erfarna kollegor

då man kommer ut på arbetsmarknaden. Genom att då komma ut på arbetet menar författarna att man lär sig att anpassa sitt emotionella arbete efter situationerna man befinner sig i (Bruhn, Nylander & Lindberg, 2013:14).

3:2 Mänskliga rättigheter

Upphör mänskliga rättigheter att förekomma då en person blir satt på en anstalt? Det är en fråga som Peter Scharff Smith (2006) tar sikte på. Han menar att en anstalt är en institution där det finns stora möjligheter till att begränsa mänskliga rättigheter och att det därmed finns en benägenhet att mänskliga rättigheter försummas i denna miljö, inte bara i länder med låg rättssäkerhet utan även i länder där de intagna har en lagstadgad rättighet (Scharff Smith, 2006:441), som exempelvis i Sverige.

En annan forskning som berör mänskliga rättigheter och som är närliggande för denna uppsats är Isabel Schoultz (2012) forskning kring statens användning av behandlingsmetoder samt bestraffningsmetoder som inte är legitima. Utgångspunkten i Schoultz forskning är att alla stater begår brott, vare sig de har ett internationellt rykte att upprätthålla mänskliga rättigheter, som Sverige, eller ej. I demokratiska länder, menar hon, består brottsligheten i att de mänskliga rättigheterna kränks, oftast genom att personerna ifråga blir förminskade alternativt inte tillräckligt erkända (Pettersson & Pettersson, 2012:256).

3:3 Legitimitet och auktoritet

Anstalter har ett behov av att söka legitimitet från de intagna, menar Sparks och Bottoms (1995), och denna legitimitet uppnår de genom att använda sig av humana sätt att styra samt en processuell rättvisa. Det bör finnas en väl fungerande relation mellan vårdarna och de intagna, menar de, och detta uppnås genom att personalen är tränad och har ett gott uppförande. De avslutar med att ta upp nedlåtande kommentarer, ignorerade ansökningar, alla orättvisor och brutalitet, samt vad detta gör för en anstalt. Det utgör en illegitimitet för anstalterna och tillsammans med den stora maktskillnaden som råder mellan intagna och vårdare blir vikten av att agera legitimt extra stor (Sparks & Bottoms, 1995:58ff).

Alison Lieblings (2011) forskning liknar Sparks och Bottoms på det sätt då hon menar att relationer på en anstalt har en avgörande betydelse för livet däri, då en intagens psykiska kvalité bestäms genom vårdarnas attityd och uppförande gentemot denne. Hon menar att makt och auktoritet genomsyrar arbetet på en anstalt och distribueras genom mänskliga relationer,

samt att skillnaden mellan ett gott och ont yrkesutövande kan ha dödlig utgång. Liebling hänvisar till Sennett i sin forskning, som menar att ett lämpligare bruk av auktoritet och makt snarare är lyhört och öppet än dominant och fixerat. Därmed kommer Liebling fram till att legitimitet får man då auktoriteten används på ett formellt korrekt sätt, det vill säga att förhållningssättet ska vara lyhört och öppet. För att vårdarna vidare ska kunna vinna en acceptans av de intagna är anspråket på auktoritet bundet till en lämplig attityd och ett lämpligt uppförande (Liebling, 2011:484ff).

Den tidigare forskningen som härmed tagits upp kommer senare användas, tillsammans med teorierna i avsnittet nedan, i analysen av det empiriska materialet under avsnitt 5. *Analys*.

4. Teori

I denna studie har fokus varit på fyra teorier som följande avsnitt kommer presentera och beskriva. Dessa teorier användes i och med att det empiriska materialet kan analyseras utifrån dessa, samt att studiens syfte och frågeställning genom analysen då kan besvaras.

4:1 Yrkessocialisation

Socialisation handlar om hur vi individer reagerar på vanor och tankesätt i de sociala kontexterna som finns omkring oss, samt hur vi anpassar oss till dem. Detsamma gäller vid olika yrken i och med att man kan se socialisationsprocesser som är mer eller mindre karaktäristiska för just det yrket. Med yrkessocialisation avser Lauvås och Handal (2001) processen som leder nyanställda, det vill säga nybörjare, in i ett "fullt medlemskap" för den angivna yrkesgruppen. Då man ska lära sig ett nytt yrke bör man ha kunskapskompetens, inte bara genom utbildningen, utan även genom yrket, och för att få tillgång till ett "fullt medlemskap" i ett visst yrke som nybörjare bör yrkets oskrivna regler vad gäller beteende, åsikter och attityder också uppvisas. Utbildningen ses som en formell socialisation, medan yrkessocialisationen är den informella socialisationen och därmed står dessa ofta i konflikt med varandra. Författarna menar att utbildningen ofta fokuserar på en idealiserad yrkespraxis, snarare än att förmedla hur det ser ut i verkligheten (Lauvås & Handal, 2001:141f).

Vidare menar Lauvås och Handal att utbildningen inte täcker yrkespraxisen, utan är snarare mer inriktad på att förklara vad framtiden inom yrket kan komma att innebära. Det är inte förrän under inträdet till arbetet som yrkessocialisationen äger rum, och det är därför handledning av mer erfarna kollegor många gånger finns tillgängligt den första tiden i yrket

för att knyta samman den teoretiska kunskapen med det praktiska (Lauvås & Handal, 2001:142f).

4:2 Totala institutioner

Erving Goffman talar om fängelset som ett exempel på en total institution, där människor bor och arbetar samt är instängda och avskurna från samhället. Den totala institutionen lägger närmare bestämt hinder för ett socialt umgänge med individer utanför institutionen och därmed finns heller ingen möjlighet till att lämna den (Goffman, 1973:13). Fängelset, menar Goffman, har grundats för att skydda samhället mot något som uppfattas som ett hot, och därmed behöver inte fängelset tillfredsställa behoven som de intagna eventuellt har. Det är inte det primära syftet. Han menar även på att det utövas makt inom totala institutioner och att makten alltid kommer möta motstånd av de intagna (Goffman, 1973:18f).

Då en intagen kommer till en total institution har denne en självuppfattning som baseras på den sociala kontexten i samhället utanför institutionen. Men denna självuppfattning kommer personen att berövas på, då auktoriteter inom den totala institutionen utsätter nyanlända för bland annat förödmjukelser, kränkningar och förnedringar. Detta görs för att de intagna ska lugna ner sig och bli medgörliga (Goffman, 1973:20f).

Vidare menar Goffman att de intagnas behov inom denna så kallade totala institution måste bli behandlad byråkratiskt, vilket leder till att det blir en klyfta mellan vårdare och intagna, ett ”vi och dem-tänk”, som ger personalen kontroll (Goffman, 1973:15ff). De intagna gör då motstånd på olika sätt, som exempelvis att tillverka alkohol, som en reaktion på maktutövandet, vilket på så sätt tillåter de intagna att ha kontroll över sig själva (Goffman, 1973:46). Han menar vidare att de som arbetar inom en total institution har regler som bör följas, samtidigt som de intagna ska ha sina rättigheter i och med att mänskliga rättigheter är en viktig del av arbetet (Goffman, 1973:61)

Ägodelar är viktiga för oss individer, för att inte tala om de intagna vars ägodelar representerar självkänsla. Vid ankomst till den totala institutionen berövas de intagna sina personliga ägodelar, vilket kränker självuppfattningen och personligheten, menar Goffman. Detta görs för att de intagna ska bli samarbetsvilliga (Goffman, 1973:22ff). Dessutom finns det ägodelar som har en speciell betydelse vad gäller personligheten, och detta kan då vara tvål, rakhyvel, kläder och dylikt. Dessa tillhörigheter, eller ”identitetsutrustning” som Goffman kallar det, ger de intagna en kontroll över sitt yttre, men dessa ägodelar blir frångagna vid ankomst och därmed finns ingen möjlighet för de intagna att kontrollera sitt

yttre (Goffman, 1973:24f).

Vidare menar Goffman att de intagna ofta upplever att de inte har någon personlig säkerhet på den totala institutionen, då förödmjukelser i form av tilltalan med nedsättande namn från både andra intagna och vårdare är något som ständigt förekommer (Goffman, 1973:26). Goffman talar även om bestraffning, som exempelvis att undanhålla förmåner från de intagna, då dessa förmåner är väldigt viktiga. Dessa bestraffningar sker då en intagen bryter mot institutionens regler (Goffman, 1973:43f).

4:3 Övervakning och straff

Michel Foucault var en fransk filosof och idéhistoriker, även känd för att ha utvecklat många olika begrepp, men de som är mest relevanta för denna studie är hans begrepp *makt*, *disciplin* och *övervakning*. Foucault menar att makten är en grundläggande kraft i det sociala, i och med att makten kan växla mellan olika fält eller mellan fältets olika parter. Vidare menar han, lika som Goffman, att makt möter motstånd och utan makt uppstår därmed inget motstånd (Foucault, 2003)

I boken *Övervakning och straff – fängelsets födelse* beskriver Foucault hur statsmakten tog sig uttryck under 1700-talet. Straffen skedde öppet, där tortyr och avrättningar skedde på öppen gata för hela allmänheten att bevittna, och på så sätt skulle individerna avskräckas från att begå brott (Foucault, 2003:75f) Inom några tiotal år avskaffades de plågsamma, öppna bestraffningarna och ersattes med disciplineringsprocessen. Det vill säga straff som inte längre riktade sig mot kroppen, som tortyr och dylikt, utan istället mot själen och psyket, genom att låsa in individerna i fängelser (Foucault, 2003:138ff). Genom denna process, att gå från att straffa kroppen till att straffa själen, utgår man från människans inre för att skapa en maktposition och därmed utöva makt över dessa personer. Inom fängelset skapas en maktapparat som ger full kontroll över de intagna, genom att bland annat ge varje intagen en given och tydlig plats de ska befinna sig på (Foucault, 2003:140f).

Vidare menar Foucault att fängelsestraffen inte bara är en bestraffning för ett oönskat beteende som strider mot de samhälleliga normerna, utan även en apparat som ger individen möjlighet att förändra sig (Foucault, 2003:138). Genom denna bok ville Foucault visa bestraffningsmetodernas förändring rörande maktutövningsmetoder, i och med att den nya makttekniken blev disciplinen (Foucault, 2003:33f).

4:4 Härskartekniker

Berit Ås myntade begreppet härskartekniker 1978 för att belysa och kritisera olika praktiker som vi individer använder för att utöva makt över någon eller sätta någon på plats, i syfte att hävda sig själva. Ås menar att det finns fem underbegrepp i begreppet härskartekniker, och dessutom menar hon att dessa härskartekniker ibland är svåra att upptäcka (Ås, 1979:55-88). De fem underbegreppen till härskartekniker är *Osynliggörande*, *förlöjligande/förminskande*, *dubbel bestraffning*, *påförande av skuld & skam* samt *undanhållande av information*. De mest väsentliga begreppen för denna studie är de två förstnämnda och därmed kommer en kort redogörelse för dessa nedan.

Osynliggörande är den mest förekommande härskartekniken och innebär att personen som innehar auktoriteten inte låtsas höra eller se det som den utsatte gör. Exempel på detta kan vara att den utsatte säger något utan att få någon respons, men då någon annan säger detsamma får denne istället positiv respons för samma yttrande (Ås, 1979:58f). Ett annat exempel är att auktoriteten börjar prata samtidigt som den utsatte, för oväsen eller helt enkelt riktar sin uppmärksamhet mot annat istället för mot den som pratar. Detta gör att den utsatte blir osynliggjord (Ås, 1979:60). Denna teknik finns på många arbetsplatser, och denna härskarteknik sker många gånger omedvetet.

Förlöjligande/förminskande innebär att personen med auktoritet bland annat nedvärderar eller gör narr av den utsatte. Exempel på detta kan vara att förminska personen genom att tala till den utsatte som att denne vore ett barn (Ås, 1979:65).

5. Analys

Analysen har blivit uppdelad i fem stycken teman, som avsnittet kommer redogöra för. Först presenteras intervjupersonerna och därefter handlar det andra temat om den dubbla rollen man har som kriminalvårdare. Det tredje temat behandlar ”Vi och dem-tänket”, men går även hand i hand med det fjärde temat som behandlar makt. Slutligen handlar det femte temat om härskartekniker som förekommer och strategierna som används för att undvika dessa.

5:1 Presentation av intervjupersoner

Mina intervjupersoner bestod av sex stycken kriminalvårdare, samt två intagna, som alla kommer bli presenterade nedan. Allas namn har blivit fingerade för att intervjupersonernas identitet inte ska röjas. Därmed kommer kriminalvårdarna härmed benämnas Melvin, Arvid, Sofia, Lilly, Noah samt Freja, och de intagna är Walter och Theo. Nedan kommer deras ålder,

yrkeserfarenhet samt anstaltserfarenhet att specificeras.

Melvin är en kriminalvårdare i åldersspannet 55-60 år som har arbetat på anstalten i 23 år. Han gick klart KRUT för 22 år sedan, och sedan dess har han inte genomfört fler utbildningar, förutom de obligatoriska utbildningarna via intranätet. **Arvid** är, även han, en av de ordinarie kriminalvårdarna i åldersspannet 30-35 år som började arbeta på anstalten efter gymnasiet och har arbetat i 15 år. Han gick klart KRUT för 15 år sedan och därefter har han gått en utbildning för att bli larmchef. Utöver det har han inte gjort mer än de obligatoriska utbildningarna via intranätet. **Sofia** är en ordinarie kriminalvårdare i åldersspannet 40-45 år som har en kandidatexamen i sociologi och har arbetat på anstalten i 17 år. KRUT genomförde hon för 16 år sedan och har sedan dess gått både interna utbildningar men även relaterade utbildningar för att hålla sig uppdaterad och för att genomföra jobbet på bästa sätt.

Lilly är en färdig socionom i åldersspannet 20-25 år som har arbetat på anstalten i strax över ett år, samt att hon genomförde KRUT för snart ett år sedan. **Noah** utbildar sig för närvarande till kriminolog men har tagit studieuppehåll för att gå KRUT som han kommer bli klar med om någon månad. Han befinner sig i åldersspannet 25-30 år och har arbetat på anstalten under två år. **Freja** är färdig kriminolog i åldersspannet 25-30 år som har arbetat på anstalten i snart fyra år och genomförde KRUT för cirka tre år sedan. Hon skulle vilja utbilda sig vidare inom Kriminalvården men har inte haft möjligheten ännu.

Walter är en man i åldersspannet 50-60 år och är en så kallad kåkfarare, som har suttit inne under flera omgångar och under olika långa perioder, medan **Theo** är en förstagångs dömd i åldersspannet 20-25 år.

5:2 Den dubbla rollen kontra visionen

I allmänhet är kriminalvårdsyrket relativt okänt för många och yrkesrollen har förändrats genom åren. Yrket är idag mer komplext än någonsin i och med att vårdarna förväntas hålla de intagna under övervakning men samtidigt även rehabilitera dem tillbaka till samhället (Bruhn, Nylander & Lindberg, 2013:2). Detta kan då bli ett dilemma i yrkesutövningen i och med att dessa uppgifter ibland motsätter varandra. Det är en krävande yrkesroll, men trots det har de flesta en stark inställning till rehabilitering och en vilja att hjälpa människorna (Bruhn, Nylander & Lindberg, 2013:7f). Intervjupersonen Lilly uttrycker sig på följande vis när jag frågar ”Vad har du för förhållningssätt till de intagna?”:

Lilly: (...) Det är sjukt svårt ibland. Hur fan ska man förhålla sig alla gånger liksom? Jag valde det här jobbet för att hjälpa människor (2 sek) det har jag alltid velat! (...) Men jag hade ljugit om jag sagt att det inte är svårt många gånger [mm]. Ibland kokar mitt blod för att jag blir rent ut sagt förbannad på dem, men samtidigt måste jag förbise det, inte visa det utåt och istället tänka att dessa individer (2,5 sek) ja de behöver fanimig rehabiliteras.

Sofia talar i samma spår som Lilly då jag frågar henne vad hon har för syn på de intagna:

Sofia: Jag har varit i tjänst i hela sjutton år men alltid haft inställningen att jag ska finnas där för dem, hjälpa dem, stödja dem. Vi står för en human människosyn (...) och det finns verkligen inte på världskartan att jag drar fram batongen så fort jag får chansen [näe] (3 sek) Som vissa andra på denna arbetsplats (...) Äe fy, sånt klarar jag inte av! Man måste ha en dialog med individerna.

De två citaten ovan stämmer väl överens med det som Bruhn, Nylander & Lindberg (2013) menar, och syftar till att rehabilitering bör stå i fokus. Vidare menar författarna att kriminalvårdarna i allmänhet har en artig och konfliktundvikande stil som de bemöter de intagna på. Man lyssnar på de intagna och är uppmärksam (Bruhn, Nylander & Lindberg, 2013:11). Däremot har vissa en annan inställning till hur man bör fullfölja sitt arbete. En av intervjupersonerna uttrycker sig nämligen på detta vis när vi talar om maktutövning och om det förekommer på anstalten:

Melvin: Jag gick utbildningen för (2 sek) Vad fan blir det? 22 år sen. Då tröck de som bara fan på att man ska vara human, hit och dit. Att man ska kunna säga nej men också vara en förebild för grabbarna (2 sek) [mm] Ja okej, det funkade väl till en början när man var värsta novischen (...) Men inte fan går det nu eller! It's a dog eat dog world där ute, som man säger. Ibland åker hårdhandskarna på, bara för att man kan! Å det är ju alltid kul (skrattar). Men det har fan blivit mer nu för att man vill ha respekt av dem för att man (3 sek) man är ju äldre nu å så (...) Småglinen ska ha respekt, både nya vårdare och intagna, punkt slut.

Genom citaten kan man utläsa en skillnad i vad även de ordinarie anser om personalens maktutövning som förekommer på anstalten. Å ena sidan tycker en av de äldre vårdarna att man ska finnas till hjälp, medan den andra vårdaren å andra sidan anser att respekt är något som bör visas honom för att han är äldre. Detta i sig är en maktaspekt och på grund av sådant

finns det nyansskillnader i hur arbetet utförs. Detta påvisar därmed att det finns en spricka i Kriminalvårdens vision, vilket innebär att målet med en human människosyn, som Kriminalvården har med visionen ”Bättre ut” (2007), inte alltid nås då somliga vårdare går sin egen väg och inte följer föreskrifterna som finns.

5:3 Vi och dem-tänket

Goffman skriver i sin bok att det finns en tendens till att både vårdarna och de intagna ser varandra som fientliga stereotyper. Å ena sidan ser personalen de intagna som ”bittra, förtegnade och opålitliga”, å andra sidan ser de intagna på vårdarna som ”nedlåtande, överlägsna och elaka” (Goffman, 1973:15f). Med dessa stereotyper gentemot varandra tenderar personalen att vara överlägsen, medan de intagna istället då kan känna sig underlägsna och skuldbelastade (Goffman, 1973:16). Walter berättar att:

Walter: Vissa vårdare vänder man sig till vad gäller det mesta för (2 sek) ja man har väl fått bra vibbar av den personen liksom [aa]. De hjälper å (1 sek) ja men försöker åtminstone få tiden att gå, man kan snacka med dem å sånt [mm] (...)Men rötägg finns ju för fan överallt! För att inte snacka om här på kåken. Dra åt helvete vilka översittare man kan stöta på ibland alltså (1 sek) helt makalöst. Man kan ju inte kolla på dem utan att få en rapport (...) Å det är ju bara för att de har sin fula jävla uniform. Så de kan!

Vidare följer Arvid i Walters fotspår och berättar om en gammal kollega:

Arvid: En sommar hade vi en snubbe här som verkligen (2 sek) ja, han var störd. Man kan inte förvänta sig att få respekt om man inte ger den [näe]. Så är det i samhället. För att då inte snacka om hur det är här inne. (...) Men den här vårdaren, han är verkligen en mobbare som inte borde vara här, tänkte jag. Så fort chansen gavs stökade han till på de intagnas rum (1 sek) muckade med dem för att arbetet skulle bli mer spännande och så vidare (...) Så vi fick nog till slut å fick honom sparkad (skratt).

Det finns en benägenhet att mänskliga rättigheter försummas i en sådan här miljö och att maktmissbruk, eller bestraffningsmetoder som inte är legitima, uppstår (Pettersson & Pettersson, 2012:248f). Kollegan som Arvid talade om använde sig av illegitima, orättvisa bestraffningsmetoder som inte egentligen behövdes och som de andra inte verkade uppskatta och därmed fick han sona för det och blev avskedad. Samtidigt talar Sparks och Bottoms

(1995) om att en bra och fungerande relation mellan de intagna och vårdarna är a och o. Exempelvis menar de, som nämnt, att orättvisor och brutalitet utgör en illegitimitet. Detsamma menar Noah när jag frågar honom om han anser att maktspel förekommer på anstalten:

Noah: Oh ja! Jag har visserligen inte jobbat här länge men (2 sek) en sak har jag fått klart för mig! Å det är att (1 sek) ja men att jag får exakt lika mycket respekt, om inte mer, för att jag är en av de schyssta vårdarna eller vad man ska säga [mm] (...) Jag kan lyssna på dem [de intagna, förf. red.] höra om deras problem å sånt (1,5 sek) men samtidigt veta när man ska ryta ifrån, så de inte tror man är lätt å trycka ner [exakt]. Översitteri behövs inte. De är redan inlåsta.

Intervjupersonen uttryckte att ”makt” på den slutna institutionen inte behövs då personerna redan är inlåsta, och bara det är en makt i sig. Han uttryckte även att han haft positiva erfarenheter genom att vara behjälplig och ta sig an de intagna på ett, vad som enligt anstaltsnormerna anses vara, annorlunda sätt. Han lyssnar på de intagnas problem och dylikt och på så sätt får han respekt tillbaka. Tyvärr är inte alla vårdare likadana och därför händer det ofta att de intagna blir underlägsna. De intagna blir då underordnade systemet, men de har något som ingen kan ta ifrån dem – ordet och talet (Goffman, 1973:53f):

Theo: Om en plit [kriminalvårdare, förf. red.] är en orm och bemöter oss dåligt så har vi typ en oskriven lag att käfta tillbaka. Vi tar ingen skit.

Anstalter har länge funnits, men de har också ändrats över tid. Numera handlar det inte bara om bevakning och kontroll (Goffman, 1973:13f) utan det handlar även om så kallat motivationsarbete och rehabilitering, men trots det finns det maktutövning och skillnaden mellan Vi och Dem upprätthålls alltjämt.

5:4 Makt

Vid utbildningen får man formella råd och tips på hur man bör hantera situationer (Bruhn, Nylander & Lindberg, 2013:14) men samtidigt täcker inte utbildningen allt som har att göra med yrket. Då man börjar arbeta får man handledning av sina kollegor för att lägga samman det teoretiska och praktiska (Lauvås & Handal, 2001:142f) och därmed lär man sig också att anpassa det emotionella arbetet efter situationerna (Bruhn, Nylander & Lindberg, 2013:14). En av de nyanställda kriminalvårdarna resonerar på detta vis kring handledning när jag frågar

om teorin från utbildningen gick hand i hand med vad man lär sig i praktiken:

Freja: Nja, det kan jag inte påstå. Under intron blir man ju tilldelad olika ordinarier [gamla vårdare, förf. anm.] som man går runt med för att (2 sek) aa men för att se hur allt går till och sånt (...) Jag vill minnas att jag många gånger tänkte fy fan vilken skev människosyn denna person har (1 sek) när jag gick runt med dem liksom. Så vill inte jag bli! [näe] Och liksom (1,5 sek) jag vet inte vad det kan bero på? Om de varit med om mycket under åren eller bara (2 sek) typ skiter i dem [intagna, förf. anm.] (...) Sen minns jag att några sa åt mig att gå min egen väg också (3 sek) alla har ju olika approach eller vad man ska säga [mm] (...) Det finns sjukt många som ska vara macho, eller batongmän, som vi kallar dem. [oj] Sånt får jag spel på, vårdare som snäser bara klienterna frågar om hjälp (...) Så översitteri finns det fan gott om, även fast det många gånger inte ens behövs. Så det får vi lära oss under vår intro! Sen om vi vill ta på oss den rollen eller inte (1,5 sek) det är ju liksom upp till var o en [mhm] (...) Men det skiljer sig helt från teorin, helt klart.

Citatet visar att vårdarna själva anser att de i princip kan göra som de själva vill, samt att de uppmuntrar de nya vårdarna till detsamma. Därmed tappas Kriminalvårdens vision bort under arbetets gång då var och en utvecklar en personlig stil i arbetet. Vidare menar en annan nyanställd kriminalvårdare, då jag ställer samma fråga som ovan, att:

Noah: Det blir kaos i hjärnan, minst sagt! Dels trycker de som fa-an [under KRUT, förf. anm.] på att makt inte får förekomma. Det räcker ju med att vi har blå uniformer på oss. Man vet vilka som har (1 sek) eller bör ha kontrollen i alla fall [mm]. Sen har de präntat in i våra hjärnor att alla människor är lika värda, hit o dit (...) Men så kommer man till intron vettu! Och allt man ser är maktutövning mer eller mindre [oj]. Översitteri rent ut sagt, så det är klart man blir förbannad (...) Glömmer de gamla vad KV [Kriminalvården, förf. anm.] står för eller vad är grejen? Vi ska väl fan inte ha nåt trams som i USA?

Det finns därmed en benägenhet att de äldre, som varit i tjänst under många år lär ut ”fel” eller snarare det de själva anser vara korrekt, i och med att de slutförde KRUT för många år sedan, istället för det som utbildningen lär ut rent teoretiskt idag. Detta stämmer överens med det Liebling menar – att befälen, de som arbetat länge samt cheferna är mindre säkra än vad de var, på vad som är ”vänligt och humant” (Liebling, 2011:496). Melvin, som varit i tjänst i 23 år, resonerar på detta vis angående vad han anser är ett korrekt sätt att agera på:

Melvin: Känner inte jag för att hjälpa dem när de ber mig, då är det så! De ska väl för fan inte hunda med mig, säga åt mig när och vad jag ska göra på mitt arbete (...) Ber de mig om hjälp så

tar jag mig tiden när jag känner för det (2 sek) å sen om det är om tio minuter eller imorgon?
Det visar sig (...) Jag vet om att jag har makten. Och jag älskar det (skrattar)

Även de intagna märker av detta agerande från den äldre personalen:

Walter: Alltså (1,5 sek) det varierar ju hur personalen talar till oss (...) Anledningen vet jag inte men antingen vill de ta det lugnt å liksom (1 sek) hjälpa oss när de vill å inte när vi ber dem. Eller så (2 sek) ja men jag misstänker att de bara vill visa att de har makten och inte vi (...) Så man går ju alltid till de nya om man behöver hjälp. De hjälper mer faktiskt, inga lata jävlar som de gamla (1 sek) som är bekväma i sina jobb.

Citaten stämmer överens med det Scharff Smith (2006:441) antyder, att en institution kan begränsa mänskliga rättigheter och att dessa då negligeras, oberoende av om det är ett rättssäkert land eller inte. Ännu ett exempel där mänskliga rättigheter försummas är isoleringscellerna, där de intagna som uppför sig dåligt låses in under en specifik tid för att sona för det de gjort. Det är ett kallt rum med oftast endast en madrass på golvet där den intagne får sitta själv, samt får endast en timmes promenad utomhus själv per dag. Scharff Smith menar att denna metod att hantera intagna har uppstått på grund av en brist av mänskliga rättigheter (2006:504). En av kriminalvårdarna berättar om en incident:

Lilly: (...) så en intagen satt i OBS:en [isoleringscell, förf. anm.] och jag och en kollega då (suckar) skulle ut på promenad med honom, men han ville handla i kiosken. Utan att blinka sa kollegan nej, utan att förklara varför (3 sek) självklart frågar ju den intagna då varför inte liksom. Det var kiosk-dag [mm]. Men han fick bara svaret att nej är ett nej (...) Klart den intagna blir arg, röster höjdes och allt möjligt. Så promenaden avbröts efter kanske tio minuter och (2 sek) ja vi gick in (...) Det var liksom straffet (1 sek) och sånt är ju onödigt. Han kunde ju förklarat reglerna eller så, men istället blev det liksom (2 sek) jag har makten, jag säger nej, då är det nej!

Detta citat stämmer överens med det som Sune Sunesson skriver i förordet till Foucaults bok, att ”makten är given den som innehar en strategisk position” (Foucault, 2003:xii), vilket gör att den underordnade får lära sig att vänta (Foucault, 2003:xi).

5:5 Härskartekniker och strategier

Att vara en bra kriminalvårdare innebär att vara bra på att *inte* använda våld men trots det få arbetsuppgifterna gjorda, argumenterar Liebling (2011:496) för. Vårdarna bör däremot vara

beredda på att använda sig av legitim auktoritet vid behov, för att upprätthålla kontrollen. Då makten accepteras som mer legitim, att man som vårdare är human och endast använder våld när det är sista utvägen, utvecklas förtroendet och välmåendet hos de intagna blir högre (Liebling, 2011:486). En intagen uttalar sig på detta vis då jag frågar om han har några strategier när han behöver hjälp:

Theo: Man har ju favoriterna man går till [aa]. Det är de som mer eller mindre alltid är glada (1,5 sek) ler och hälsar (...) De utstrålar något och man känner att de verkligen vill vara på jobbet. Bland oss dårar liksom (skrattar) så det är dem jag har lärt mig att alltid vända mig till. Samtidigt som man undviker de gamla och trökiga plitarna (...) för ironiskt nog är de schyssta alltid de nya [jaha]. Kanske för att de inte hunnit blivit trötta på jobbet än (skrattar)

Han fortsätter vidare med att berätta om hur det kommer sig att han går till de nya vårdarna:

Theo: Det var så här att jag en gång, precis i början, ehm (2 sek) gick in på expeditionen för hjälp, så satt en äldre snubbe där och löste korsord. Tänkte inte på det, utan jag gick in för att lätta på hjärtat lite o berätta om något som hände hemma [mm] (...) helt plötsligt ställer han sig upp o går till datorn för att svara på mail. Mitt i mina problem (...) Jag fattar ju att han är på jobbet o sånt, men (1 sek) han kunde väl väntat i fem minuter i alla fall?

Detta citat beskriver ett närmast perfekt exempel på vad Ås menar är en härskarteknik. Ett speciellt sätt att utöva makt över någon, för att hävda sig själv. Just denna form av härskarteknik kallas dessutom för osynliggörande, att under tiden den underordnade talar, riktas uppmärksamheten mot något annat istället – som i detta fall datorskärmen. Detta signalerar ett ointresse för den som talar, vilket medför att personen som vill ”lätta på hjärtat” inte kommer söka sig till samma person flera gånger (Ås, 1979:57ff). Även Walter talar om vårdare som agerat liknande:

Walter: Ja men många gånger har man varit med om (2 sek) hur (1 sek) ja men hur de gör narr av en å sånt. Några gånger har det hänt framför mig, så man kan ju bara föreställa sig hur de håller på i fikarummet o grejer (...) Vårdarna som tror de är något kan ju tala till oss (1 sek) liksom som att vi är helt efterblivna o tröga. Som att vi är barn [hm]. Sen har det hänt nån gång att man står och pratar med sin kontaktman o plötsligt så kommer den där jävla coolingen o stör mitt i samtalet (...) frågar personen jag pratar med om vad som händer efter jobbet eller så (...)

Efter alla såna skitsaker så kommer jag alltid ha mer respekt för en hjälpsam plit med pondus. Än för en som går runt med sin batong o tror han är nåt, gormar o skriker på oss.

Även detta citat är ett exempel på en härskarteknik som kan förekomma för att visa vem det är som har makten. Ås kallar detta för förlöjligande eller förminskande, och innebär att personen som har auktoriteten, vårdaren, nedvärderar den utsatte, som i detta fall är Walter. Delvis talar Walter om att vårdaren nedvärderat honom genom att tala till honom som att han vore "efterbliven", men han talar även om osynliggörande då en vårdare kom och avbröt honom för att tala till sin kollega om något, som Walter ansåg var, oviktigt (Ås, 1979:62f). Vidare fortsätter han:

Walter: Alla plitar är ju inte såna. Finns många schyssta också. Som man driver med och munhuggs med på ett (2 sek) ja men på ett schysst o roligt sätt. Däremot vet båda två var gränsen går (...) det handlar om fingertoppskänsla liksom [aa]. O det är dessa personer man går till.

Som citatet visar är det precis lika som Liebling säger – används makten noggrant, om man både har närhet och distans till individerna, när man som vårdare en legitim auktoritet och fler vänder sig till en (Liebling, 2011:491). Därutöver används också strategier, från de intagna, för att undkomma denna känsla av att vara ointressant, och att få makt utövad över sig, som både Theo och Walter talar om. Dessa strategier kan man utläsa från citaten och på deras sätt att agera, att exempelvis bara vända sig till specifika vårdare som de känner samhörighet med. Vårdare som agerar legitimt och korrekt är vårdare som får acceptans av de intagna (Liebling, 2011:484ff)

6. Sammanfattning och diskussion

För att avrunda denna studie kommer under detta avsnitt en kort upprepning av svaren på studiens frågeställningar, och fokus kommer ligga på min reflektion av vad som framkommit genom intervjupersonerna och deras citat.

Huvudsyftet med denna studie har varit att genom åtta kvalitativ intervjuer undersöka huruvida synen på utövning av institutionell makt skiljer sig mellan de som arbetat som kriminalvårdare länge kontra de nyexaminerade, som är relativt nya på jobbet. Anledningen till att de olika typerna av kriminalvårdare valdes var för att se hur yrkessocialisation indikeras och gestaltas på denna arbetsplats och om normer ändras då man går från den

teoretiska kunskapen till den praktiska. Därutöver formulerades även en underfråga för att undersöka hur de intagna ser på makten och om några strategier finns, från deras sida, för att slippa få makten utövad över sig.

Det jag kom fram till i denna studie är att makt är ett otroligt komplext begrepp och att det finns olika syner på makt. Alla intervjupersoner har haft något att säga om maktutövningen som finns på anstalten och empirin har även visat att makten är otroligt påtaglig, inte minst mellan de intagna och vårdare, men även mellan äldre och yngre vårdare. Det var exempelvis intressant hur intervjupersonen Melvin placerade de nya vårdarna och intagna i samma kategori, det vill säga att alla yngre, oavsett, skulle visa honom respekt.

I analysavsnittet har jag visat intervjuberättelser om olika former av makt som förekommer inom den studerade anstalten, samt vad intervjupersonerna anser om denna makt. Vidare har även makten mellan vårdare och intagna tydligt blivit synliggjord under studiens gång. Studiens empiri har visat att de nya kriminalvårdarna, som nyligen genomgått grundutbildningen, upplever att omotiverad maktutövning gentemot intagna med institutionens resurser som uppbackning är något negativt och något som ej bör förekomma inom Kriminalvården, av olika skäl. De äldre kriminalvårdarna å andra sidan väljer att se på sådan makt som något bra, och som ett verktyg som kan sätta ”småglinen på plats” (som en av intervjupersonerna uttrycker det). Däremot finns det en enda intervjuperson som utmärker sig och som, liksom de nyexaminerade vårdarna, anser att den omotiverade maktutövningen inte bör förekomma. Det är den ordinarie vårdaren som hela tiden genomför Kriminalvårdens utbildningar samt relaterade utbildningar för att hålla sig uppdaterad för att kunna utföra sitt jobb på bästa möjliga sätt.

Så för att ge ett svar på frågeställningen ”Hur ser nyexaminerade från Kriminalvårdens grundutbildning (KRUT) på makt och utövning av makt på anstalten?” kan jag säga att empirin visar att de nyexaminerade kriminalvårdarna upplever att det finns vårdare i personalgruppen som försvarar användandet av makttekniker mot de intagna, inte minst vårdarna som varit i tjänst under en lång period. De nya kriminalvårdarna, som fortfarande har utbildningens teoretiska perspektiv i färskt minne, ser på maktutövning som något dåligt och som inte bör ske i och med att Kriminalvårdens vision står för en human människosyn och rehabilitering av de intagna. Med andra ord anser jag att ambitionen är hög hos dessa vårdare, att förändra de intagna till att ha ett bättre liv efter slutfört straff.

Går vi vidare till den andra frågeställningen som löd ”Hur ser kriminalvårdare som haft yrket länge på makt och utövning av makt på anstalten?” framkom det att de äldre kriminalvårdarna, snarare än de nya, vet om att de har makt, samt att de använder sig av

denna makt just för att de har en möjlighet till det. De tar sig ofta friheten att göra som de själva vill, när de vill, utan att tänka på konsekvenserna som kan uppstå. Dessutom finner dessa vårdare det roligt att ha ”hårdhandskarna på” (taget ur citat) och detta är en säkerhetsrisk i sig, då sådant beteende i högsta möjliga mån bör undvikas. Jag har försökt ”läsa av” personerna genom studiens gång och dragit en parallell till att de mer och högre utbildade ofta har en annan, mer human syn på de intagna och hur man som vårdare bör förhålla sig till dessa individer som redan befinner sig i en utsatt situation. Dessa vårdare försöker, till stor del, oftast hjälpa de intagna snarare än att stjälpas. Dessutom är de nya kriminalvårdarna, enligt min åsikt, mer uppmärksamma på hur man får respekt av de intagna, exempelvis genom att vara ”schysst”, motivera dem, lyssna och se på dem som människor.

Genom detta kommer vi då till underfrågan som löd ”Hur ser de intagna på makten och har de några strategier för att undvika att få den utövad över sig?” och svaret på den frågan är att de intagna känner av att makt förekommer då de ibland inte ens känner att de kan se en vårdare i ögonen utan att ”få en rapport” skriven. Oftare än sällan väljer de dessutom att vända sig till de nya kriminalvårdarna för att undkomma maktutövning. De intagna märker vilka vårdare som ger ifrån sig en bra känsla och som de kan prata med, medan de finner vårdarna som arbetat länge som ”trökiga” och de nya ses som schyssta. Av den anledningen väljer de att vända sig till de nya som är mer hjälpsamma och inte lika ”lata” (taget ur citat).

När jag ser tillbaka på mina intervjuer kan jag konstatera att nya, eller snarare mer utbildade vårdare, väljer att avfärda möjligheten, som de får av institutionen, att utöva makt och istället arbetar de mot en annan sorts institution, kan man säga. En institution som jag anser är mindre ”total”, som Goffman uttrycker det, och snarare mer öppen. Detta sker i och med att de nya vårdarna inte tycks ha införlivat institutionens alla privilegiesystem de får genom att vara vårdare, anstaltens normer, maktutövningen, anpassningen och dylikt, i samma utsträckning som de äldre kriminalvårdarna.

Som en avslutning anser jag, utifrån kunskaperna jag fått med mig under studiens gång, att det finns ett stort behov av kontinuerlig utbildning inom Kriminalvården, inte minst för de äldre kriminalvårdarna. De bör arbeta mer med obligatoriska utbildningar och inte bara med utbildningar via intranätet. Jag anser att det inte räcker med att endast ha en utbildning i början av yrkeslivet som sedan ska följa med en under alla år. Samhället, myndigheten och alla personer ändras och därmed går det inte att förvänta sig att alla kriminalvårdare ska kunna genomföra ett bra arbete och nå Kriminalvårdens vision. Vidare anser jag att de nyexaminerade vårdarna bör få handledning av kriminalvårdare som har teoretiska kunskaper

i någorlunda färskt minne, under introduktionen. Det vill säga kriminalvårdare som slutförde utbildningen nyligen, men samtidigt arbetat en tid och vet vilka normer som gäller. Detta hade medfört att förvirringen för de nyexaminerade inte hade blivit lika stor, som det framkom i ett citat under analysen, genom att gå från den teoretiska kunskapen som säger att ingen makt ska utövas, till de äldre kriminalvårdarnas synsätt där maktutövning är ett faktum. Det är lätt att upprätta egna lagar i en sluten värld.

7. Vidare forskning

Då jag inte hittat någon tidigare forskning kring just maktutövning inom Kriminalvården finns det mycket utrymme för vidare forskning inom området. Det hade varit intressant att se och undersöka hur olika anstalter arbetar med dessa frågor, om synen på makt skiljer sig åt beroende på vilka slags avdelningar man jobbar på och dylikt. Detta hade man kunnat undersöka genom kvalitativa observationer, men även med fler intervjuer med både kriminalvårdare och intagna från olika avdelningar, exempelvis säkerhetsavdelningar och behandlingsavdelningar.

Vidare skulle det även vara intressant att undersöka frågorna ur ett genusperspektiv. Finns det skillnader och likheter mellan kvinnliga och manliga kriminalvårdare? Kvinnliga och manliga anstalter? Dessutom skulle det vara intressant att se genusperspektivet utifrån de intagnas synvinkel. Slutligen skulle det vara intressant att göra en uppföljning på denna studie och om några år återkomma till samma, yngre intervjupersoner för att se om de införlivat institutionens privilegiesystem och normer, och därmed arbetar mer som de äldre i denna studie. Det vill säga med mer maktutövning, eller om de står kvar med samma inställning som efter KRUT.

8. Referenser

- Brante, T., Andersen, H., & Korsnes, O. (1998). Sociologiskt lexikon. Stockholm: Universitetsförlaget.
- Bruhn, A., Nylander, P., & Lindberg, O. (2013). Fyra korta artiklar om Kriminalvård. Working Papers And Reports Social Work 2, Örebro.
- Denscombe, M. (2009). Forskningshandboken. Johanneshov: TPB.
- Foucault, M. & Bjurström, C. (2003). Övervakning och straff. Lund: Arkiv.
- Goffman, E. (1973). Totala institutioner: Fyra essäer om anstaltslivets sociala villkor. Översatt från Asylums. Sth.
- Kriminalvården, (2007). "Bättre ut" Kriminalvårdens vision och värdegrund. Norrköping.
- KVAF (2007). Kriminalvårdens administrativa föreskrifter. Arbetsordning för Kriminalvården. <www.kriminalvarden.se> (2016-04-03).
- Kvale, S. (1997). Den kvalitativa forskningsintervjun. Lund.
- Kvale, S., Brinkmann, S., & Torhell, S. (2009). Den kvalitativa forskningsintervjun. Lund: Studentlitteratur.
- Lauvås, P. & Handal, G. (2001).Handledning och praktisk yrkesteori. Lund: Studentlitteratur.
- Liebling, A. (2011). Distinctions and distinctiveness in the work of prison officers: Legitimacy and authority revisited. European Journal Of Criminology, 8(6), 484-499. <http://dx.doi.org/10.1177/1477370811413807>
- May, R. (2005). *Den omätbara människan. Om människosynen i existentiell psykologi och terapi*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Pettersson, L., Pettersson, T., & Bergqvist, M. (2012). Kontrollens variationer. Lund: Studentlitteratur.
- Smith, P. (2006). The Effects of Solitary Confinement on Prison Inmates: A Brief History and Review of the Literature. Crime And Justice, 34(1), 441-528. <http://dx.doi.org/10.1086/500626>
- Sparks, J. & Bottoms, A. (1995). Legitimacy and Order in Prisons. The British Journal Of Sociology, 46(1), 45. <http://dx.doi.org/10.2307/591622>
- The Norden: "Why don't you just give them the keys?". (2016). Svenska.yle.fi. Retrieved 10 August 2016, from <https://svenska.yle.fi/artikel/2014/10/21/norden-why-dont-you-just-give-them-keys>

"Tiden kommer att visa att ni har fel". (2016). Svenska.yle.fi. Retrieved 10 August 2016, from <https://svenska.yle.fi/artikel/2014/10/20/tiden-kommer-att-visa-att-ni-har-fel>

Weber, M. & Lundquist, A. (1983). Ekonomi och samhälle. Lund: Argos.

Ås, Berit (1979). "De fem hersketeknikker – om ufarliggjøring av undertrykkerens våpen". *Årbog for kvinderet*, København: Kvinderetlig Skriftserie. 55-88

9. Appendix A

9:1 Intervjuguide

1. Det inledande mötet:

- Presentation av mig själv, var jag kommer ifrån, mitt syfte med intervjun jag vill genomföra samt syftet med hela uppsatsen.
- Informerat samtycke – anonymitet i studien (inga namn kommer nämnas), varför bandinspelning kommer göras samt att de kan få ta del av uppsatsen om de vill.

2. Personlig bakgrund

Kön och ålder

Vilken utbildning hade du före anställningen på Kriminalvården?

Hur länge har du jobbat inom Kriminalvården?

När avslutade du KRUT?

3. Utbildningen

Kan du beskriva utbildningen du fick vid KRUT?

Anser du att teorin och praktiken gick hand i hand?

Hur mycket talade man om makt genom utbildningen?

Vad tycker du om utbildningen i stort?

Kände du dig förberedd för arbetet efter avslutad utbildning?

4. Fängelset

Din syn på fängelset

Din syn på de intagna

Anser du att fängelset fyller sin funktion?

Anser du att makt förekommer på anstalten gentemot de intagna?

3. Kriminalvården

Hur är en bra kriminalvårdare enligt dig?

Anser du att du förhåller dig till Kriminalvårdens riktlinjer?

Finns det arbetskollegor som inte förhåller sig till riktlinjerna?

4. Avslutning

Har du några förslag till förbättringar i den dagliga verksamheten?

Har jag missat något eller har du något du vill tillägga?

5. Efter intervjun

Kontaktuppgifter om de vill ta del av uppsatsen

10. Appendix B

10:1 Fältets terminologi

- **Förstagångsdömd** – en person som blivit frihetsberövad för första gången.
- **Intagen** – person som avtjänar ett straff vid en anstalt.
- **Klienthandläggare** – är direkt underställd kriminalvårdsinspektören (se nedan). Som klienthandläggare har man ett arbete som är fokuserat på klienterna, samt agera som en stödfunktion för kriminalvårdsinspektören (www.kriminalvarden.se).
- **Kriminalvårdare** – personalen som dagligen arbetar och befinner sig kring de intagna vid anstalten.
- **Kriminalvårdsinspektör (KVINSP)** – personen som är chef för en enhet, antingen anstalt eller häkte. KVINSP:en har ansvaret över de intagna men även över personalen, samtidigt som verksamhetsplanering och organisationsfrågor ingår i arbetsuppgifterna (www.kriminalvarden.se).
- **KRUT** – Kriminalvårdens utbildningsorganisation.
- **Kåkfarare** – en person som åkt/åker in och ut ur ett fängelse, en återfallsförbrytare.
- **Verkställighetsplanering (VSP)** – en personlig planering för strafftiden som alla intagna har. Exempelvis sysselsättning som den intagne har under frihetsberövandet, så som behandlingsprogram, studier eller arbete. I VSP:n står helt enkelt vilka insatser den intagne behöver för att inte återfalla i brott eller missbruk (www.kriminalvarden.se).
- **Villkorlig frigivning (VF)** – efter två tredjedelar av fängelsestraffet blir de intagna vanligtvis villkorligt frigivna. Det som återstår är då prøvotiden som motsvarar resterande tiden av straffet, som är minst ett år (www.kriminalvarden.se).
- **Återfallsförbrytare** – en person som blivit frihetsberövad flera gånger, samt under olika långa perioder.